

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

M 167

LAPSKA TRADITIONER: FOTBEKLÄDNADEN.

Berätta på lapska hur lappen brukar vara skodd under olika årstider. Berätta om hur man syr skorna och bereder skohö. Talå både om fotbeklådnaden nu för tiden och hur den var under Eder barndoms- och ungdomstid.

Det går kanske lättast att berätta om man svarar på följande frågor.

1. Vad för slags skor använder man om vintern, när det är kallt och torrt väder? Vad kallas dessa skor? Hur voro de sydda? Hur skulle sömmarna göras? Hur skulle det vara med mellanlägg, och hur skulle kanterna vara vikta - utåt eller inåt? Var ovanlåderyssömmen sydd på särskilt sätt? Anvånde man renbållingar eller hårnor till ovanlåder och till kringomlådet eller skaften? Vad anvåndes till mellanlägg? Hur syddes notakah förr, och hur syr man dem nu för tiden? Var noga med att uppgiva alla de lapska benåmningarna på de olika delar, varav en sko består (ovanlåder, kringomlåder eller skaft, botten) samt de olika sömmen i skorna (ovanlåderyssömmen, hålsömmen).

2. Anvåndas de skor, vi nu talat om, åven av kvinnorna och barnen eller hur åro dessa skodda under kallt och torrt väder på vintern? Berätta åven om vad dessa skor kallas och hur de sys. Vad slags skor anvåndes av åldringar? Vilka skor ansågos bäst och varmest vid kallt och torrt väder?

3. Vad slags skor anvånda karlarna vid längre skidfårder, t.ex. vid vargjakter eller insamling av renar? Kunde man på särskilt sätt göra skorna (t.ex. måddsokah) lämpade för skidåknningen?

4. Vad för slags skor anvåndes om vintern, när det r tvder, så att snön r blöt och kram? Hur kallas dessa skor? Vad ro de sydda av? Hur har man fått bort håren från huden, och hur är denna barkad och beredd? Beskriv så noga som möjligt beredningen av hudarna.

5. Vad för slags skor anvåndes av män, kvinnor och barn under sommaren? Beskriv tillverknningen? Hade man själv barkad rentjurshud att tillgå eller tillbytte eller köpte man sig sådana hudar? Varifrån fick man nthudar? De vuxna, isynnerhet de som mera stadigvarande sysslade med själva renskötseln, husbönder, drängar och pigor, fingo väl skor av de bästa delarna av huden? Vilka hudar voro tjockast och bäst? Hur är nutidens rentjurshudar jämförda med forna tiders?

6. Hur var man skodd under hsten och under snösmältningen på våren? Till vilka delar av skon anvåndes bellingar? Anvåndes åven barkat renskinn (skdd) eller tunn kohud? Var noga med att angiva benåmningarna på skor och material. Vad kallas skor av hstbellingar och av kobellingar?

7. Vad skor anvåndas vid högtidligare tillfällen av män,

kvinnor och barn, t.ex. vid jul- och marknadsresor eller på gäst-
tabud?

8. Hur bereddes renskinn? Beskriv noga allt som gjordes med olika slag av skinn. Hur fuktades skinnen, hur rullades de och behandlades för att få av håren? Hur tillagades barklake? Hur skrapades, gnuggades, torkades och smordes huden? Hur tillreddes låktås? Hur tog man bort håren på köpta kohudar?

9. Hur lagades slitna eller skadade skor? Vad användes för material vid skolagning? Vad kallades det att sätta ny botten på en sko? Har man i Eder trakt börjat sula skor på svenskt sätt med sulläder? När började man härmed?

10. Beskriv skobanden, som användes av män, kvinnor och barn? Olika slags material och tillverkning? Hur virades och fästes skobanden? Vad kallas öglorna, vid vilka man knyter fast skobanden?

11. Var skar man skohö? Vad för slags gräs var bäst till skohö? Vilka grässorter kunde användas till skohö? Hur bereddes skohöet förr i tiden? Var torkades det repade höet? Hur kammades? Användes skohöhäckel. Har man använt mässingskam? Varifrån erhöill man den? Tillverkade man själv skohökammar? Beskriv hur man gjorde en tjåhkom. Vad träslag användes till skaftes? Hur erhöill man tänder till kammen? Känner man till något om tänder erhållna från renens skenben (njedsah)? Vad gjordes med skohöet sedan man kammat det? Har man bultat skohö med någon klubba eller yxa? Hur hängdes skohöet upp att torka? Hur flätades eller vreds pilgah?

12. Använde man olika slags skohö vinter och sommar? Hur lades skohöet omkring foten? När har man börjat använda strumpor?

13. Har man använt skobark i stället för skohö? Hur bereddes denna bark? Hur användes den i skon? Vilka fördelar och nackdelar hade skobarken?

14. Har man hört talas om att lappar för att få gott skohö anlagt någon fördämning eller genom grävning förändrat bäckarnas lopp, så att översvämning uppstått?